

Preventivní program školy pro školní rok 2024/2025

Anotace

Tento dokument stanovuje Preventivní program školy pro žáky 31. ZŠ.

Obsah

Obsah.....	2
Preventivní program školy.....	3
1. Definice pojmu primární prevence a rizikového chování.....	3
2. Charakteristika školy	3
3. Analýza situace	4
4. Obecné (dlouhodobé) cíle.....	5
5. Konkrétní cíle	5
5.1. Prevence agrese, šikany, kybernetické šikany, násilí, vandalismu, intolerance, antisemitismu, extremismu, rasismu a xenofobie	5
5.2. Prevence záškoláctví	5
5.3. Prevence závislostí (kouření, alkoholismus, virtuální drogy, sekty...), užívání návykových látek, gambling	6
5.4. Prevence rizikových sportů a chování v dopravě.....	6
5.5. Prevence poruch příjmu potravy a sebepoškozování	6
5.6. Prevence rizikového sexuálního chování	6
5.7. Prevence domácího násilí, týrání a zneužívání	6
5.8. Prevence kriminality (krádeže, vandalismus)	7
5.9. Prevence rasismu a xenofobie	7
6. Formy a metody k dosažení vytyčených cílů	7
7. Hodnocení Preventivního programu školy za školní rok 2023/2024	8
8. Platnost a aktualizace PPŠ.....	10
Přílohy	11
1. Přehled témat primární prevence ve výuce	11
2. Krizový plán a postupy řešení šikanování.....	13
3. Kontakty	19

Preventivní program školy

Kontaktní pedagogové

Mgr. Jitka Šteflová (výchovný poradce).

Mgr. Jitka Trymlová (školní metodik prevence pro 1. stupeň).

Mgr. Jana Šoupová (školní metodik prevence pro 2. stupeň).

1. Definice pojmu primární prevence a rizikového chování

Primární prevence rizikového chování je soubor opatření, kterými předcházíme výskytu rizikového chování, omezujeme další rozvoj rizikového chování, zmírňujeme již existující formy tohoto chování a pomáháme řešit jeho důsledky.

Mezi rizikové chování patří:

- agrese, šikana, kybernetická šikana, násilí, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus a xenofobie,
- záškoláctví,
- závislostní chování (kouření, alkoholismus, virtuální drogy,...), užívání návykových látek, gambling,
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě,
- poruchy příjmu potravy,
- rizikové sexuální chování,
- domácí násilí, týrání, zneužívání,
- kriminální chování (vandalismus, krádeže).

2. Charakteristika školy

Škola je v provozu od školního roku 1977/1978. Jedná se o městskou sídlištní školu. Ve školním roce 2024/2025 je zapsáno 867 žáků, z toho 480 žáků ve 20 třídách na 1. stupni a 387 žáků v 16 třídách na 2. stupni. V každém ročníku jsou 4 třídy, z toho je jedna sportovní třída se zaměřením především na hokej, házenou, judo a atletiku. Ve třídě je průměrně 24 žáků.

Zároveň se škola zaměřuje na integraci handicapovaných žáků. Ve třídách s těmito žáky je pedagogovi k dispozici 12 asistentek. V budově jsou nově rekonstruované přepravní plošiny a také speciální učebna pro relaxační cvičení a přípravu na vyučování. Školu navštěvují i děti cizích státních příslušníků.

Pedagogický sbor tvoří vedení školy (ředitel, zástupkyně ředitele pro 1. stupeň, zástupce ředitele pro 2. stupeň, zástupce ředitele pro mimoškolní a zájmovou činnost), 60 učitelek a učitelů na obou stupních, 11 vychovatelek, 10 asistentek pedagoga, speciální pedagožka, sociální pedagog a asistentka pro žáky z Ukrajiny. V posledních letech dochází k obměně pedagogického sboru, takže je pestrá věková skladba pedagogů od začínajících s praxí do pěti let až po velmi zkušené pedagogy s více než třicetiletou praxí.

V provozu je také školní družina a školní jídelna s vlastní kuchyní s moderním vybavením. Jídelna má kapacitu 1000 strávníků, žáci mají možnost výběru ze dvou jídel. Několikrát v týdnu je žákům v době oběda k dispozici zeleninový bufet.

V odpoledních hodinách slouží prostory školy zájmovým kroužkům.

Školu tvoří čtyři vzájemně propojené pavilony: pavilon vedení školy, pavilon prvního stupně, pavilon druhého stupně a pavilon školní družiny. Volný prostor mezi pavilony tvoří atrium.

Kromě běžných učeben jsou v pavilonu 2. stupně odborné pracovny (chemie, fyzika, přírodopis, zeměpis, dějepis, cizí jazyky, dílny, výtvarná výchova, hudební výchova, informatika), a také cvičná kuchyně a žákovská knihovna.

Škola disponuje velkou a malou tělocvičnou, dvěma gymnastickými sály, posilovnou a lezeckou stěnou. Areál školy dotváří venkovní prostory školních hřišť, sportovní hala, pozemek pro pěstitelské činnosti a prostor pro parkování. Škola poskytuje prostory pro zubní ordinaci a kancelář školního psychologa.

3. Analýza situace

V posledních letech jsme nejčastěji řešili následující typy rizikového chování:

- vztahové problémy ve třídách, případně zárodky šikany (často v souvislosti se začleněním nového žáka do třídy);
- sociální sítě a zveřejňování videí nebo fotografií spolužáka;
- poruchy příjmu potravy, sebepoškozování;
- problémy s docházkou do školy, záškoláctví i tzv. skryté záškoláctví s nevědomou podporou rodičů (psychosomatické obtíže žáka, kterého rodič nechá jako nemocného doma);
- poškozování majetku školy;
- projevy rasismu.

Závažnější případy řešili zástupci ředitele školy ve spolupráci s třídními učiteli, výchovnou poradkyní, sociálním pedagogem a případně dalšími odborníky (OSPOD, Středisko výchovné péče, odborná pracovnice pedagogicko-psychologické poradny, Policie ČR). Ve všech případech byli k řešení přizváni rodiče.

V případě problémů byly viníkům uděleny kázeňské postihy. Se třídou, kde se objevily výrazné problémy ve vztazích mezi žáky, nebo byla odhalena šikana, pracoval pravidelně sociální pedagog i třídní učitel.

Žákům s problémy se vztahy ve třídě nebo s rodiči, které se projevovaly záškoláctvím, byly doporučeny další instituce (Středisko výchovné péče, Fakultní nemocnice Plzeň apod.)

Cíle preventivního programu

Preventivní program školy je zaměřený zejména na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, směřuje k rozvoji pozitivního sociálního chování a zvládání zátěžových situací.

Klademe důraz na pozitivní ovlivňování klimatu školy s minimem kázeňských problémů ve škole i mimo ni, na vzájemnou komunikaci a spolupráci žáků, pedagogických pracovníků a rodičovské veřejnosti.

4. Obecné (dlouhodobé) cíle

- umožnit průběžné vzdělávání metodika prevence, výchovného poradce i ostatních pedagogických pracovníků,
- zajistit dobrou informovanost pedagogických i nepedagogických pracovníků školy o aktuální preventivní strategii školy,
- nabízet materiály využitelné ve výuce, postupy řešení krizových situací,
- k prevenci rizikového chování využívat různé příležitosti, formy a metody,
- usilovat o vzájemnou spolupráci mezi rodinou a školou,
- zadávat vstupní dotazník pro 6. ročník a výstupní pro 9. ročník na zjištění úrovně znalostí a dovedností žáků v oblasti rizikového chování,
- získávat zpětnou vazbu o klimatu ve třídách pravidelnými pohovory s třídními učiteli a dalšími pedagogy.

5. Konkrétní cíle

5.1. Prevence agrese, šikany, kybernetické šikany, násilí, vandalismu, intolerance, antisemitismu, extremismu, rasismu a xenofobie

- předcházet různým formám a projevům šikany podporou pozitivního a zdravého klimatu ve třídě i ve škole,
- zajistit dohled nad bezpečností žáků o přestávkách a volných hodinách,
- upevňovat obecně uznávané hodnoty a morální postoje ve společnosti,
- proškolení pedagogických pracovníků v oblasti aktuálních problémů rizikového chování.

5.2. Prevence záškoláctví

- předcházet záškoláctví podporou pozitivního a zdravého klimatu ve třídě i ve škole,
- upevňovat spolupráci a komunikaci s rodiči,
- spolupracovat s dalšími subjekty v případě podezření na záškoláctví (zdravotníci, OSPOD).

5.3. Prevence závislostí (kouření, alkoholismus, virtuální drogy, sekty...), užívání návykových látek, gambling

- předcházet užívání jakýchkoliv návykových látek,
- omezit přístup žáků k virtuálním drogám ve škole (zablokování nevhodných webových stránek a sociálních sítí),
- upozorňovat na zdravotní rizika a právní důsledky spojené s užíváním návykových látek.

5.4. Prevence rizikových sportů a chování v dopravě

- začlenit dopravní výchovu do výuky,
- upozorňovat na zdravotní rizika a právní důsledky při nedodržování bezpečnostních pravidel.

5.5. Prevence poruch příjmu potravy a sebepoškozování

- podporovat zdravý životní styl a kladný vztah žáků ke svému tělu,
- předcházet negativním vlivům médií a reklamy,
- upozorňovat na zdravotní rizika spojená s poruchami příjmu potravy.

5.6. Prevence rizikového sexuálního chování

- předcházet rizikům předčasného a rizikového sexuálního života,
- upozorňovat na zdravotní rizika a právní důsledky spojené s tímto chováním,
- posilovat a upevňovat obecně uznávané hodnoty související s rodičovstvím.

5.7. Prevence domácího násilí, týrání a zneužívání

- předcházet rizikům zneužívání (i sexuálního), týrání a zanedbávání,
- poučit žáky o možnostech řešení domácího násilí s dalšími subjekty (linky důvěry...),
- podporovat zdravé sebevědomí žáků, posuzovat chování ve vztahu k normalitě a společenské normě,
- spolupracovat s dalšími subjekty (OSPOD, linka důvěry...) v případě podezření na domácí násilí.

5.8. *Prevence kriminality (krádeže, vandalismus)*

- předcházet základním projevům kriminality a delikvence,
- upozorňovat na právní důsledky při nedodržení zákonů a pravidel,
- upevňovat spolupráci a komunikaci s rodiči,
- spolupracovat s dalšími subjekty (policie) v případě podezření na kriminální činnost.

5.9. *Prevence rasismu a xenofobie*

- předcházet základním projevům rasismu a xenofobie formou zprostředkování demokratických hodnot a principů lidských práv a tolerance,
- upozorňovat na sankce a právní důsledky při nedodržení zákonů,
- spolupracovat s dalšími subjekty (policie) v případě podezření na kriminální činnost.

6. *Formy a metody k dosažení vytyčených cílů*

Na 1. stupni spočívá těžiště práce na třídním učiteli, který jednotlivá témata vhodně zařazuje do výuky vybraných předmětů a celkově působí na žáky svou osobností a příkladem.

Dále využíváme programy a besedy s odborníky z různých organizací, zabývajících se primární prevencí. Jedná se především o následující programy:

- o spolupráci s oddělením prevence Městské policie s tématy osobního bezpečí,
- dále o spolupráci s Národní iniciativou pro život a jejich certifikovanými programy prevence rizikového sexuálního života,
- dále o spolupráci s akreditovanou společností MP Education, s.r.o., která se zabývá tématy biopsychosociálních aspektů dospívání,
- s Centrem lékařské prevence (MUDr. Lenkou Luhanovou) s tématem zdravý životní styl

Ve 4. a 5. třídách zapojujeme do programu primární prevence i žáky v rámci projektových dnů, kde řeší především zdravý životní styl s důrazem na zdravou výživu, prevenci kouření a alkoholismu.

Také na 2. stupni je klíčovým prvkem třídní učitel, který vyučuje výchovu ke zdraví a vede třídnické hodiny. Zároveň je zde důležitá spolupráce a koordinace s vyučujícími dalších předmětů, kterých se primární prevence nejvíce týká (výchova k občanství, přírodopis, chemie, informatika, ale i literatura a dějepis). Vyučující pracovních činností (vaření) a informatiky se společně s žáky věnují poruchám příjmu potravy a kyberšikaně.

Vybraná témata primární prevence jsou dále doplněna besedami, přednáškami a projekty s externími odborníky na danou tematiku.

Vhodnými společnými aktivitami posilujeme pozitivní vztahy mezi žáky celé naší školy i mezi žáky a učiteli.

Pro žáky 6. ročníku připravujeme adaptační kurz, kde si nové kolektivy formou společných aktivit vytvářejí základ a pravidla pro zdravé klima ve třídě.

Informace mohou žáci 2. stupně získat i na nástěnce školního metodika primární prevence. Kromě termínů externích besed a programů jsou zde i kontakty na různé krizové linky, centra a organizace, dále i informace o vybraných typech rizikového chování.

7. Hodnocení Preventivního programu školy za školní rok 2023/2024

Vzdělávání pedagogů

Školní metodik se zúčastnil Setkání školních metodiků prevence, kde získal aktuální informace o problematice primární prevence.

Učitelé mohli při prevenci využívat teoretickou podporu – informace přístupné ve složce Primární prevence na disku T:\, časopis Třídní učitel a Prevence, specializované výukové filmy se zpracovanou metodikou, dále praktickou podporu od sociální pedagožky, školního metodika či výchovné poradkyně.

Prevence rizikového chování

- programy primární prevence, realizované různými organizacemi, případně specialisty, jsou uvedeny v samostatné tabulce,
- třídnické hodiny a hodiny Výchovy ke zdraví umožnily upevňovat v jednotlivých třídách pozitivní vztahy a řešit konflikty a problémy ve vztazích mezi žáky.

Spolupráce mezi rodinou, školou a dalšími subjekty

- mezi většinou pedagogů a rodičů fungovala úzká spolupráce,
- rodiče využívali nejen aktivity a konzultační dny, ale i telefonické, emailové konzultace, případně po předchozí domluvě osobní návštěvy,
- rodiče, pedagogové i jednotliví žáci využili možnost konzultace se sociální pedagožkou Mgr. Denisou Holou přímo u nás ve škole,
- sociální pedagožka Mgr. Denisa Holá pravidelně vstupovala s diagnostickým či intervenčním programem do tříd, kde se objevily problémy především se vztahy mezi žáky,

Žádost o dotaci na Podporu primární prevence

- přidělené finanční prostředky byly využity k uhrazení některých specializovaných programů: viz tabulka Přehled proběhnutých akcí primární prevence

Zpětná vazba o účinnosti prevence

- využíváme zpětnovazební dotazníky organizací, které vstupují do tříd se svými programy
- dovednosti a postoje se ověřují daleko obtížněji, částečným ukazatelem je množství a intenzita řešených problémů,
- vzhledem k počtu žáků a typu školy (sídlištní) jsme řešili relativně málo větších problémů – šikana v počátečních stadiích, problematické vztahy mezi žáky ve třídě (ve třídách na 1. i 2. stupni), užívání různých typů cigaret, záškoláctví (na 1. i 2. stupni), vandalismus především na WC, u šatních skříněk (napříč všemi ročníky), nevhodné fotografie v mobilním telefonu a jejich přeposílání či zveřejnění ve třídě (žáci z 1. i 2. stupně).

8. Platnost a aktualizace PPŠ

Minimální preventivní program schválila pedagogická rada dne 31. 8. 2011.

Minimální preventivní program je platný od 1. 9. 2011.

Minimální preventivní program byl aktualizován k datu 1. 9. 2012.

Minimální preventivní program byl aktualizován k datu 1. 9. 2014.

Preventivní program školy byl aktualizován k datu 1. 9. 2015.

Preventivní program školy byl aktualizován k datu 1. 9. 2016.

Preventivní program školy byl aktualizován k datu 1. 9. 2017.

Preventivní program školy byl aktualizován k datu 1. 9. 2018.

Preventivní program školy byl aktualizován k datu 1. 9. 2019.

Preventivní program školy byl aktualizován k datu 1. 9. 2020.

Preventivní program školy byl aktualizován k datu 1. 9. 2021.

Preventivní program školy byl aktualizován k datu 1. 9. 2022.

Preventivní program školy byl aktualizován k datu 1. 9. 2023.

Preventivní program školy byl aktualizován k datu 1. 9. 2024.

Preventivní program školy byl zpřístupněn na webových stránkách školy
(<https://zs31.plzen.eu/>).

Mgr. Miluše Kurzová

.....
ředitelka školy

Přílohy

1. Přehled témat primární prevence ve výuce

1. stupeň

<i>Téma (rizikové chování)</i>	<i>Předmět, ročník</i>
agrese, šikana, násilí, extremismus, rasismus	Prvouka 1. – 3. ročník – Člověk a lidé, škola, přestávka, spolužáci Literární výchova 4. – 5. ročník – Jsme odlišní, ale jsme si rovni, O zemi vousáčů a žlutých melounů – Romové
kybernetická šikana, virtuální drogy	Informatika 5. ročník
záškoláctví	Prvouka 1. ročník – Denní režim, školní rok, prázdniny Český jazyk 2. ročník – Ivánku náš – rozbor textu
drogy, kouření, alkohol (závislost)	Prvouka 1. – 3. ročník – Seznámení s podáváním léků, škodlivé látky, barvy, rozpouštědla, čisticí prostředky Přírodověda 4. ročník – Člověk a jeho svět – Prevence osobního ohrožení Projektový den 5. ročník
poruchy příjmu potravy	Prvouka 1. – 3. ročník Přírodověda 4. – 5. ročník – Sestavování jídelníčku, rozdělení potravin, potravinová pyramida
rizikové sexuální chování	Zařazeno v předmětech TV, prvouka, přírodověda s ohledem na věk dětí Člověk a jeho svět – prevence osobního ohrožení
domácí násilí, týrání, zneužívání	Prvouka 1. – 2. ročník – Rodina, rodinné vztahy, širší rodina, chování členů rodin Literární výchova 3. ročník – V kruhu rodiny
kriminální chování, vandalismus	Zařazeno průběžně

2. stupeň

<i>Téma (rizikové chování)</i>	<i>Předmět, ročník</i>
agrese, šikana, násilí, extremismus, rasismus	výchova ke zdraví 6. ročník, výchova k občanství 6. ročník a 7. ročník, přírodopis 8. ročník
kybernetická šikana, virtuální drogy	informatika 6. ročník, výchova ke zdraví 6. ročník, výchova k občanství 6. ročník
záškoláctví	výchova k občanství 6. ročník
drogy, kouření, alkohol (závislosti)	výchova ke zdraví 6. ročník, 8. ročník, 9. ročník, přírodopis 8. ročník, chemie 9. ročník
poruchy příjmu potravy	pracovní činnosti 7. ročník, přírodopis 8. ročník, výchova ke zdraví 8. ročník, 9. ročník, chemie 9. ročník
rizikové sexuální chování	přírodopis 8. ročník, výchova ke zdraví 8. ročník, 9. ročník
domácí násilí, týrání, zneužívání	výchova k občanství 7. ročník
kriminální chování, vandalismus	výchova k občanství 6. ročník, výchova ke zdraví 6. ročník

2. Krizový plán a postupy řešení šikanování

Postup pedagogického pracovníka a ředitele školy

Postup pedagogického pracovníka

- Informují-li rodiče pedagogického pracovníka o podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitele školy.
- Má-li pedagogický pracovník podezření na šikanování, zahájí okamžitě vyšetřování šikany, spolupracuje s metodikem prevence a výchovným poradcem, informuje ředitele školy.
- V případě prokázaných projevů šikany neprodleně informuje ředitele školy, spolupodílí se na vyšetřování šikany dle pokynů ředitele školy.
- Vždy informuje rodiče o výsledcích vyšetřování šikany, a to i v případech, že se podezření neprokáže.
- Navrhne v pedagogické radě potrestání agresorů.

Postup ředitele školy

- Přijme informaci o šikanování (pedagogický pracovník, rodič, žák).
- Rozhodne, zda škola zvládne řešit šikanu vlastními silami nebo zda škola potřebuje pomoc z venku a je nezbytná její součinnost se specializovanými institucemi a Policií ČR.
- V případě prokázaných projevů šikany jmenuje pracovníky, kteří se budou podílet na vyšetřování šikany dle jeho pokynů.
- Zajistí informování dotčených rodičů o vyšetřování šikany nebo sám informuje o výsledcích vyšetřování šikany, které řídí.
- V případě negativních dopadů šikanování na oběť je nutné zprostředkovat péči pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, speciálně pedagogického centra nebo dalších odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.
- V mimořádných případech doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v místně příslušném diagnostickém ústavu.
- V mimořádných případech podá návrh orgánu sociálně právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.
- Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění) oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

- Oznámí orgánu sociálně právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, zahájí spolupráci s orgány sociálně právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu.
- Projedná v pedagogické radě potrestání agresorů.

Vyšetřování šikany

A. Pro vyšetřování počáteční šikany (se standardní formou):

- Rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili a s oběťmi.
- Nalezení vhodných svědků.
- Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky (nikoli však konfrontace obětí a agresorů).
- Zajištění ochrany obětí.
- Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.

B. Pokročilá šikana s neobvyklou formou – výbuch skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování, vyžaduje následující postup:

- Překonání šoku pedagogického pracovníka a bezprostřední záchrana oběti.
- Domluva pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování.
- Zabránění domluvě agresorů na křivé výpovědi.
- Pokračující pomoc a podpora oběti.
- Nahlášení policii.
- Vlastní vyšetřování.

Spolupráce se specializovanými institucemi a Policií ČR

Při řešení případů šikany spolupracovat s institucemi:

- v resortu školství – s pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry,
- v resortu zdravotnictví – s pediatrií a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie,
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou).

Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění):

- Policie ČR.
- Orgán sociálně právní ochrany dítěte.

Postup rodičů při podezření na šikanování

Postup při podezření na šikanování, o kterém jsou informováni, by měl být následující:

- Rodiče informují o podezření na šikanování třídního učitele popřípadě dalšího pedagogického pracovníka, při jehož hodinách nebo dohledu nad žáky k šikaně dochází.
- Nejsou-li podezření na projevy šikany bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně metodika prevence či výchovného poradce, obrátí se rodiče s informací na ředitele školy.
- V případech prokazatelných projevů šikany se rodiče přímo obrátí s informací na ředitele školy.
- Jsou-li rodiče přesvědčeni, že postupuje škola při řešení šikanování nedostatečně, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy nebo podat stížnost na školu České školní inspekci. Stížnost lze podat písemně, osobně nebo v elektronické podobě a je možné ji adresovat příslušnému inspektorátu ČŠI.

Informace pro pedagogické pracovníky - šikanování

Zpracováno podle metodického pokynu MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky Č. j. 24 246/2008-6.

Šikanování je mimořádně nebezpečná forma násilí, která ohrožuje základní výchovné a vzdělávací cíle školy. V místech jejího výskytu dochází ke ztrátě pocitu bezpečí žáků, který je nezbytný pro harmonický rozvoj osobnosti a efektivní výuku. Na rozdíl od jiných druhů násilí je šikana zvláště zákeřná, protože často zůstává dlouho skrytá. Tak i při relativně malé intenzitě šikany může u jejích obětí docházet k závažným psychickým traumatům s dlouhodobými následky a k postupné deformaci vztahů v kolektivu.

Vzhledem k tomu, že šikana se v zárodečných fázích vyskytuje v téměř každé škole, je potřeba věnovat tomuto jevu zvláštní pozornost. Důraz je nutné zaměřit na vytváření dobrých vztahů uvnitř třídních kolektivů, zabývat se vztahy v třídních kolektivech ještě před vznikem šikanování. K tomuto je potřeba zajistit další vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti problematiky vytváření dobrých vztahů, v práci s dynamikou skupiny, v podpoře a upevňování zdravých třídních norem dětí, žáků a studentů jako prevenci šikanování.

Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zstrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit.

Podoby šikanování jsou:

1. přímá podoba šikany:

- fyzické útoky v podobě bití,
- vydírání,
- loupeže,
- poškozování věcí,
- slovní útoky v podobě nadávek,
- pomluvy,
- vyhrožování,
- ponižování,
- sexuální obtěžování až zneužívání,
- kybernetická šikana prostřednictvím elektronické komunikace (útoky pomocí e-mailů, SMS zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.).

2. nepřímá podoba šikany

- demonstrativní přehlížení,
- ignorování žáka či žáků.

Odpovědnost pedagogických pracovníků

1. Pedagogičtí pracovníci mají jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 5651/2004 Sb., školský zákon, jsou povinni zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

2. Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřizování (§ 166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování (§ 164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 tr. zákona) může jednat pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezasahoval spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.

Příklady nepřímých a přímých znaků šikanování

1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpůsobovací konflikty nejsou vzácností!

2. Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislivým, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené pánovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, št'ouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout

Stadia šikanování

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich obětmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

3. Kontakty

Linka bezpečí

<https://www.linkabezpeci.cz/>

+420116 111 bezplatná

lze se obrátit s jakýmkoliv problémem (vztahy doma, ve škole, láska, rozchod, škola, ...)

Ledovec

<https://www.ledovec.cz/>

+420739 055 555

krizová pomoc především pro lidi s duševním onemocněním nebo mentálním handicapem

Bílý kruh bezpečí

<https://www.bkb.cz/>

+420116 006 bezplatná

pomoc obětem kriminality a domácího násilí

Linka pro rodinu a školu

<https://www.linkaztracenedite.cz/>

+420116 000 bezplatná

lze se obrátit s jakýmkoliv problémem, který ohrožuje především děti (potíže ve škole, útěk z domova, rozchod rodičů, ...)

Centrum adiktologické prevence a terapie, o. p. s.

<https://www.cap-plzen.cz/>

+420731 183 394

podpora a prevence při řešení náročných životních situací, služby související s rizikem užívání návykových látek

Středisko výchovné péče Plzeň

<https://stredisko-vychovne-pece-plzen.webnode.cz/>

+420377 538 185, +420377 532 185, +420774 715 262

státní školské zařízení zaměřené na pomoc dětem s problémy v chování a jejich rodinám

Point14, z.ú.

<http://www.point14.cz>

+420377 235 526

organizace pro lidi se závislostí nebo ohrožené závislostí

Dona linka

<http://www.donalinka.cz/>

+420251511313

telefonická pomoc obětem domácího násilí s nepřetržitým provozem

Diakonie Západ

<http://www.diakoniezapad.cz/>

<http://www.diakoniezapad.cz/kontakty/vedouci-sluzeb-a-oddeleni/>

sociální služby lidem v různých krizových situacích